

ТЕОРИЯ НА ВИДИМОТО ОБРАЗОВАНИЕ И НЕЙНОТО ПРИЛОЖЕНИЕ В СЪВРЕМЕННОТО ОБУЧЕНИЕ

проф. д-р Мария Алексиева
Бургаски свободен университет

***Анотация:** Статията разглежда концепцията за видимото образование, разработена от Джон Хати, и нейното влияние върху обучението и ангажираността на учениците. Основните принципи на теорията акцентират на прозрачността в учебния процес, важността на конструктивната обратна връзка и активната роля на учителите. Чрез примери от реалната практика статията демонстрира, как видимото образование може да подобри академичните резултати и ангажираността на учениците, като същевременно подчертава значението на саморегулираното учене и ролята на родителите в подкрепа на образователния процес.*

***Ключови думи:** теория на видимото образование, Джон Хати, ангажираност, на учениците, обратна връзка, саморегулирано учене, позитивна учебна среда, роля на родителите.*

THEORY OF VISIBLE LEARNING AND ITS APPLICATION IN CONTEMPORARY EDUCATION

Prof. Mariya Aleksieva Ph.D.
Burgas Free University

***Abstract:** The article explores the concept of visible learning developed by John Hattie and its impact on student learning and engagement. The core principles of the theory emphasize transparency in the learning process, the importance of constructive feedback, and the active role of teachers. Through examples from real-world practice, the article demonstrates how visible learning can enhance academic outcomes and student engagement while highlighting the significance of self-regulated learning and the role of parents in supporting the educational process.*

***Keywords:** visible learning theory, John Hattie, student engagement, feedback, self-regulated learning, positive learning environment, role of parents.*

Въведение:

В съвременния свят на образованието, където ефективността и резултатите са на преден план, традиционните методи на преподаване и оценяване често не отразяват напълно индивидуалния прогрес на учениците. В този контекст се появява Теорията на видимото образование, разработена от Джон Хати. Тази теория акцентира върху „видимостта“ на ученето, както за учителите, така и за самите ученици. Основната цел на тази теория е да направи процесите на учене и преподаване по-ясни, измерими и разбираеми, като същевременно насърчава дълбокото разбиране и личностното развитие.

В статията ще разгледаме основните принципи на теорията, както и начините, по които тя може да се приложи в съвременната класна стая, за да се подобри ангажира-

ността на учениците и да се повишат академичните резултати. Ще обсъдим, как учителите могат да използват данни и обратна връзка за по-ефективно планиране и преподаване, а учениците – да станат активни участници в собственото си обучение, осъзнавайки прогреса и постигнатите цели.

В контекста на съвременните образователни системи, популяризирането на теорията на видимото образование е от съществено значение по няколко причини. Първата е свързана с *подобряване на академичните резултати*. Изследванията показват, че училищата, които прилагат принципите на видимото обучение, често постигат по-високи академични резултати. Например, училища в Австралия, внедрили стратегиите на Хати, забелязват значително подобрене в резултатите на стандартизирани тестове (Hattie, 2009). Втората причина е в *подкрепата за учителите*. Учителите, които прилагат видимото обучение, разполагат с конкретни инструменти и стратегии, които могат да ги подпомогнат в преподаването. Това включва методи за оценка, планиране на уроци и взаимодействие с учениците. Когато учителите са уверени в своите методи, те могат да предоставят по-качествено образование (Hattie & Zierer, 2018). Третата причина, е че теорията на Хати *насърчава активно участие на учениците в процеса на учене*. Когато учениците разбират целите на обучението и получават редовна обратна връзка, те са по-склонни да се ангажират и да вземат активно участие в клас. По-високата ангажираност на учениците е свързана с по-добри учебни резултати и удовлетворение от обучението (Hattie, 2009). Четвъртата причина има *отношение към създаването на сътрудничество между учители и родители*. Теорията на видимото образование предлага рамка, която може да улесни сътрудничеството между учители и родители. Чрез редовна комуникация и участие на родителите в образователния процес, учениците получават по-подкрепяща среда, което води до по-добри резултати (Hattie, 2015).

Популяризирането на теорията на видимото образование е от съществено значение за подобряване на качеството на образованието и за осигуряване на по-добро обучение на учениците. Чрез интегрирането на тези принципи в съвременните образователни системи можем да създадем по-подкрепяща и ефективна учебна среда, която ще стимулира ангажираността на учениците и ще води до значителни успехи в тяхното обучение. Подкрепата за учителите и активното участие на родителите също играят важна роля в този процес.

I. Основни опорни точки и принципи на теорията „Видимо обучение“ на Джон Хати, начини за прилагане в класната стая

Теорията „Видимо обучение“ (Visible Learning) на Джон Хати представлява значим принос към съвременното образование, базиран на мета-анализи, обхващащи над 800 изследвания и включващи около 300 милиона ученици по целия свят. Хати акцентира на ключови аспекти, които формират успешния учебен процес, и предлага структурирана рамка, която помага на учителите да подобрят практиките си.

Процесът на разработка на теорията започва с решаващия въпрос: „Кои са най-ефективните стратегии за подобряване на учебния процес?“ Чрез събиране на данни от различни източници, Хати измерва т.нар. **ефектни размери** (effect sizes) – метрика, която помага да се оцени въздействието на различни интервенции върху ученето. Средният ефектен размер, установен от него, е 0.4, което съответства на годишно увеличение на постиженията на учениците. Този подход позволява на учителите да идентифицират и прилагат доказани стратегии, които водят до значителни резултати.

Теорията на Hattie за видимото образование поставя акцент върху измеримите резултати и ясните цели в учебния процес, като същевременно насърчава учителите и родителите да работят в тясно сътрудничество за постигане на оптимални учебни резултати. Основната идея зад видимото образование е да се направи учебният процес по-прозрачен, като се акцентира на важността на обратната връзка и ангажираността на всички участници в него.

Един от основните принципи на видимото образование е, че учениците трябва да бъдат активни участници в своето обучение. Теорията предполага, че когато учениците разбират какви са целите на обучението и как могат да ги постигнат, те стават по-ангажирани и мотивирани. Учителите могат да постигнат това чрез ясна комуникация на очакванията и целите, което позволява на учениците да разберат какво точно трябва да направят, за да постигнат успех.

Например, в практиката на класната стая учителите могат да организират сесии, в които да обсъждат с учениците какво ще се изучава в следващите уроци и как всяка част от материала допринася за общите учебни цели. Такъв подход не само че осигурява ясна структура на обучението, но и създава среда, в която учениците могат да задават въпроси и да изразяват интересите си.

Измеримостта на резултатите е друга ключова компонента в теорията на Hattie. Учителите могат да използват различни инструменти за оценка, за да проследят напредъка на учениците и да идентифицират области, които изискват допълнително внимание. Чрез събиране на данни за представянето на учениците, учителите могат да адаптират учебните планове и да предлагат индивидуализирани стратегии, които да отговарят на нуждите на всеки ученик.

Например, ако данните показват, че учениците се затрудняват в определена математическа концепция, учителят може да внедри различни методи на преподаване, като визуални помощни средства или групови упражнения, които да улеснят усвояването на материала.

Сътрудничеството с родителите е от съществено значение за постигането на успешни учебни резултати. Теорията на Hattie подчертава важността на ангажираността на родителите в образователния процес. Когато родителите са информирани за напредъка на децата си и активно участват в процеса на обучение, това значително повишава мотивацията и успеха на учениците.

Учителите могат да организират редовни срещи с родителите, където да обсъждат напредъка на учениците, да предоставят информация за методите на преподаване и да предлагат стратегии, с които родителите да могат да подкрепят децата си вкъщи. Например, предлагането на ресурси за самообучение или стратегии за управление на времето може да помогне на учениците да постигнат своите цели.

1.1. Основни принципи на теорията „Видимо обучение“

Теорията на видимото обучение, разработена от Джон Хати, предлага основополагащи принципи, които помагат за подобряване на учебния процес и повишаване на ефективността в образованието. В условията на съвременната образователна среда, където успехът на учениците зависи от редица фактори, разбирането и прилагането на тези принципи е от изключителна важност. Хати акцентира на необходимостта от фокусиране не само върху самите учебни методи, а и върху резултатите от обучението, което позволява по-ясно оценяване на напредъка на учениците и предоставяне на конструктивна обратна връзка.

1. Фокус върху видимите резултати

Хати подчертава, че учителите трябва да се съсредоточат върху резултатите на учениците, а не само върху методите на преподаване. Това означава, че оценяването на обучението трябва да се основава на постигнатите резултати и напредък, а не само на усилията на учителите. Тази концепция е особено важна, тъй като позволява на учителите да идентифицират области, в които учениците се затрудняват, и да адаптират подхода си, за да отговорят на специфичните нужди на всеки ученик (Hattie, 2009).

2. Ефективна обратна връзка

Обратната връзка играе ключова роля в процеса на учене. Според Хати, предоставянето на ясна, полезна и конструктивна обратна връзка е един от най-мощните инструменти за повишаване на постиженията на учениците. Учениците трябва да получават информация не само за своите грешки, но и за това как да се подобрят. Важно е обратната връзка да бъде своевременна и целенасочена, за да бъде наистина ефективна (Hattie & Zierer, 2018).

3. Учителят като активен изследовател

Хати насърчава учителите да се поставят в ролята на активни изследователи на собствената си практика. Те трябва редовно да оценяват влиянието на своите методи върху учениците и да прилагат необходими корекции. Това акцентира на значението на професионалното развитие и готовността за експериментиране с нови идеи и подходи, което води до постоянен растеж и подобрение в преподаването (Hattie, 2015).

4. Съзнателно учене (Visible Learning)

Съзнателното учене означава, че учениците трябва да осъзнават как учат и да могат да идентифицират факторите, които водят до успех. Развитието на метакогнитивни умения, което позволява на учениците да се самооценяват и регулират собственото си учене, е основен аспект на съвременната образователна практика (Hattie & Zierer, 2018). Учениците, които разбират своя процес на учене, са по-склонни да постигат по-високи резултати и да бъдат активни участници в обучението.

5. Връзка между преподаватели и ученици

Силната връзка между учителите и учениците е от съществено значение за създаването на положителна учебна среда. Хати подчертава, че когато учениците се чувстват оценени и подкрепяни от своите учители, те са по-склонни да се ангажират активно в учебния процес. Стремещът към изграждане на доверителни отношения между учители и ученици води до по-високи нива на участие и мотивация, което, от своя страна, влияе положително на учебните резултати (Hattie, 2009).

Въвеждането на принципите на видимото обучение не само подобрява резултатите на учениците, но и укрепва отношенията между учители и ученици, като същевременно дава инструменти на учителите за по-ефективно преподаване. Изграждането на култура на откритост и сътрудничество в класната стая е от ключово значение за успешното реализиране на тези принципи. Само така можем да осигурим на учениците възможността да постигнат своя потенциал и да се подготвят за предизвикателствата на съвременния свят.

1.2. Основни методи в теорията на Джон Хати

Теорията на видимото образование, разработена от Джон Хати, предлага редица практики, които могат да се прилагат в съвременната класна стая, с цел подобряване на ангажираността на учениците и повишаване на академичните резултати. Използвайки данни от метаанализи, Хати разработва стратегии, които не само че отразяват принципите на ефективното учене, но също така осигуряват ясни насоки за учи-

телите. Ето някои от основните методи, които педагогическите специалисти могат да интегрират в своята практика.

1. Ясно дефиниране на учебните цели

Една от основните практики в теорията на видимото образование е необходимостта от ясно формулирани учебни цели. Учителите трябва да уточнят какво точно искат учениците да постигнат в рамките на урока. Когато учениците разбират очакванията, те са по-склонни да се ангажират активно в учебния процес. Хати предлага използването на визуални помощни средства, като диаграми или табла, за да направят целите по-осезаеми и разбираеми за учениците (Hattie, 2009; Hattie & Zierer, 2018). Изследвания показват, че учениците, които са запознати с целите на обучението, демонстрират значително по-високи резултати в тестове и оценки (Schunk, 2003).

2. Интегриране на конструктивна обратна връзка

Регулярната и целенасочена обратна връзка е основополагаща за напредъка на учениците. Учителите трябва да предлагат конструктивна обратна връзка не само в края на оценяването, но и в процеса на работа. Такъв подход позволява на учениците да направят необходимите корекции и да адаптират своите стратегии на учене. Според Hattie, качеството на обратната връзка може да доведе до значително увеличение на ученическите постижения (Hattie & Timperley, 2007; Hattie, 2015). Проучвания показват, че ефективната обратна връзка, особено когато е конкретна и навременна, е свързана с подобряване на ученическите резултати с до 30% (Hattie, 2012).

3. Подкрепа на саморегулираното учене

Саморегулираното учене насърчава учениците да поемат отговорност за собственото си учене. Учителите могат да интегрират уроци по целеполагане и стратегии за самооценка. Например, учениците могат да водят дневници на напредъка, в които записват своите цели, постижения и области за подобрене. Проучвания показват, че учениците, които се занимават със саморегулирано учене, постигат по-високи академични резултати (Zimmerman, 2002; Hattie, 2015). Изследвания установяват, че учениците, които активно управляват своето учене, показват по-добри резултати, като използват стратегии за самооценка и адаптиране на учебните си цели (Schunk, 2003).

4. Създаване на позитивна учебна среда

Учебната среда играе ключова роля в ангажираността на учениците. Учителите трябва да създават атмосфера, в която учениците се чувстват безопасно и подкрепяни. Изграждането на отношения на доверие и насърчаване на сътрудничеството в класната стая е от съществено значение. Груповите проекти и работата в екип могат да спомогнат за изграждане на положителна атмосфера, в която учениците са готови да споделят идеи и да рискуват (Hattie & Zierer, 2018). Изследвания показват, че положителната учебна среда е свързана с по-висока мотивация и постижения на учениците (Wentzel, 1998).

5. Използване на технологии

Интегрирането на технологии в образователния процес може значително да увеличи ангажираността на учениците. Платформи за дистанционно обучение, приложения за съвместна работа и интерактивни уроци могат да улеснят активното участие на учениците. Например, използването на платформи като Google Classroom или Kahoot! за интерактивни тестове и викторини може да направи ученето по-ангажиращо и интересно (Hattie, 2009; Hattie & Zierer, 2018). Изследвания показват, че използването на технологии в класната стая е свързано с повишено задържане на информация и по-висока мотивация за учене (Zheng et al., 2016).

6. Участие на родителите

Активното участие на родителите в учебния процес е ключово за подобряване на ангажираността на учениците. Учителите могат да организират родителски срещи, на които да информират родителите за целите на учебния процес и напредъка на учениците. Когато родителите активно се включват, учениците често постигат по-добри резултати (Hattie, 2015). Проучвания показват, че родителската ангажираност е един от най-силните предсказатели за академичен успех (Epstein, 2011).

Приложението на теорията на видимото образование в съвременната класна стая предоставя значителен потенциал за подобряване на ангажираността на учениците и повишаване на академичните резултати. Чрез ясно дефинирани цели, конструктивна обратна връзка, подкрепа за саморегулирано учене и създаване на позитивна учебна среда, учителите могат да създадат условия, които насърчават активно участие на учениците и дългосрочното учене. Важно е тези методи да бъдат адаптирани според специфичните нужди на учениците, за да се постигне оптимален резултат в обучението.

Учителите могат да използват данни и обратна връзка за по-ефективно планиране и преподаване, като в същото време позволят на учениците да станат активни участници в собственото си обучение и да осъзнават своя напредък и постигнатите цели. Ето няколко стратегии за реализиране на този подход, и примери за практическото им приложение:

Инструкции, основани на данни: Учителите могат да анализират представянето на учениците чрез формативни и сумативни оценки. Например, ако в класната стая се наблюдава значителен процент на грешки в определена тема, учителят може да организира преговорни сесии или допълнителни уроци, фокусирани върху тази материя, като използва интерактивни игри и упражнения. Използването на платформи за онлайн обучение, които предоставят данни за активността на учениците, може да помогне на учителите да адаптират съдържанието. Например, ако данните показват, че учениците не участват активно в определени теми, учителят може да включи видеоклипове или анимации, които правят темата по-интересна и достъпна.

Конструктивна обратна връзка: Учителите могат да организират редовни срещи за обратна връзка, в които да обсъждат с учениците техните постижения. Например, след изпит учителят може да прегледа типичните грешки и да проведе кратка сесия за корекция, при която учениците сами откриват как могат да подобрят представянето си. Учителят може да помогне на учениците да формулират SMART цели, като например „Искам да увелича оценката си по математика с поне 10 точки за следващия тест“. Важно е учениците да записват напредъка си, което може да стане чрез таблици или приложения за управление на цели.

Включване на учениците: Учениците могат да използват *самооценъчни листове* след завършване на урока, където да посочат какво са научили и какви въпроси имат. Например, след урок по литература, учителят може да предостави анкета, в която учениците да оценят собственото си разбиране на темата и да зададат въпроси за допълнително проучване. Учениците могат да *поддържат портфолиа*, в които да събират примери от своята работа, проекти и рефлексии. Учителят може да организира изложба на портфолиа, където учениците да представят своите достижения и да обсъждат напредъка си с връстниците си.

Кооперативно обучение: Учителите могат да организират групови проекти, при които учениците дават обратна връзка помежду си. Например, при изготвянето на постерна презентация по определена тема, учениците могат да оценяват работата на

групите си и да дават конструктивна критика, която да помогне на другите да се подобрят.

Професионално развитие: Учителите могат да участват в курсове и семинари за нови методи на преподаване и анализ на данни. Например, участие в уъркшопи за интегриране на технологии в класната стая може да предостави нови идеи и инструменти за ефективно използване на данни и обратна връзка.

Чрез ефективното използване на данни и обратна връзка, учителите могат да създадат по-отзивчива и ангажираща учебна среда, което да доведе до подобрени образователни резултати за учениците.

II. Приложение на теорията в съвременното обучение

Теорията за видимо обучение на Джон Хати предлага множество практики, които могат да бъдат интегрирани в учебните програми и класните стаи, с цел подобряване на учебния процес и постиженията на учениците. Важно е тези практики да бъдат адаптирани според контекста на училището и специфичните нужди на учениците. Ето как може да се приложи теорията на видимото обучение в съвременния образователен контекст:

1. Комуникация и взаимодействие

Отворената комуникация между учителите, учениците и родителите е ключова за създаването на подкрепяща учебна среда. Учителите могат да внедрят редовни срещи и платформи за обмен на информация, където учениците и родителите могат да задават въпроси, да обсъждат напредъка и да дават обратна връзка.

Пример: В една училищна система в Австралия, учителите започват да използват платформи като ClassDojo или Seesaw, които позволяват на родителите да следят ежедневната работа на учениците. Учителите публикуват снимки и коментари относно класни проекти, което провокира обратна връзка и участие от страна на родителите.

2. Доказателства за успех

Документирането на напредъка на учениците е от съществено значение за адаптиране на методите на преподаване. Учителите трябва да използват разнообразни оценки и инструменти за проследяване на успеха на учениците.

Пример: В училища, прилагащи видимо обучение, учителите често използват портфолиа, в които учениците събират свои работи, тестови резултати и обратна връзка. Например, учениците могат да водят дневник на напредъка, в който записват какво са научили и какви трудности срещат, което позволява на учителите да идентифицират области, нуждаещи се от допълнителна подкрепа.

3. Подкрепа на учениците

Създаването на програми за развитие на самооценка и управление на собственото учене е от ключово значение. Учителите могат да внедрят стратегии за метакогниция, които помагат на учениците да разбират как учат.

Пример: Учителите могат да организират работилници, в които учениците да учат как да задават целите си, как да анализират собствените си резултати и как да планират следващите си стъпки. Например, в някои американски училища, учителите използват „ученически конференции“, където учениците представят своите проекти пред родителите и учителите, обяснявайки какво са научили и как планират да се развиват.

Прилагането на теорията на видимото обучение в съвременните образователни системи предоставя нови възможности за подобряване на взаимодействието между

ученици, учители и родители. Чрез активна комуникация, задълбочено документиране на напредъка и систематична подкрепа на учениците, образователните институции могат да създадат по-ангажирана и продуктивна учебна среда, която насърчава успеха на всички ученици. Тази подходна стратегия може да доведе до значителни подобрения в учебните резултати и удовлетворението от обучението.

Заклучение

Теорията на видимото образование на Джон Хати представлява важен елемент в съвременното обучение, който акцентира на необходимостта от прозрачност и измеримост в учебния процес. Основните принципи на теорията, включващи фокус върху видимите резултати, конструктивна обратна връзка и активна роля на учителя, служат за основа за подобряване на учебните практики и резултати.

Приложението на теорията в класната стая показва, че учителите, които ясно дефинират учебните цели, предоставят редовна обратна връзка и насърчават саморегулираното учене, могат значително да увеличат ангажираността на учениците и да подобрят техните академични резултати. Важно е също така да се подчертае ролята на родителите, чиято активна ангажираност може да допринесе за успешния учебен процес.

В заключение, интегрирането на принципите на видимото обучение в съвременните образователни системи предлага нови възможности за създаване на подкрепяща и ефективна учебна среда, която може да доведе до значителни успехи в обучението на учениците. За да се постигнат оптимални резултати, е необходимо да се адаптират методите според спецификите на учениците и контекста на обучението.

Библиографска справка:

- Epstein, J. L. (2011). *School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools*. Westview Press. ISBN: 978-0813344282
- Hattie, J. (2009). *Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement*. Routledge. ISBN: 978-0415479223
- Hattie, J. (2015). *What Works Best in Education: The Politics of Collaborative Expertise*. Pearson. ISBN: 9781292066930.
- Hattie, J., & Timperley, H. (2007). „The Power of Feedback“. *Review of Educational Research*, 77(1), 81-112. DOI: 10.3102/003465430298487
- Hattie, J., & Zierer, K. (2018). *10 Mindframes for Visible Learning: Teaching for Success*. Routledge. ISBN: 978-1138308475
- Schunk, D. H. (2003). „Self-efficacy for reading and writing: Influence of modeling, goal setting, and self-evaluation“. *Reading & Writing Quarterly*, 19(2), 159-172. DOI: 10.1080/10573560308219
- Wentzel, K. R. (1998). „Social Relationships and Motivation in Middle School: The Role of Parents, Teachers, and Peers“. *Journal of Educational Psychology*, 90(2), 220-230. DOI: 10.1037/0022-0663.90.2.220
- Zheng, B., et al. (2016). „A Review of the Use of Technology in Education“. *Education and Information Technologies*, 21(4), 841-865. DOI: 10.1007/s10639-015-9430-2
- Zimmerman, B. J. (2002). „Becoming a Self-Regulated Learner: An Overview“. *Theory into Practice*, 41(2), 64-70. DOI: 10.1207/s15430421tip4102_2